



Onvoldoende goede en passende hulp aan jongeren met complexe hulpvragen in open (residentieel) aanbod

De inspectie maakt zich zorgen over het open (residentieel) aanbod voor jongeren met een complexe hulpvraag. De inspectie constateert dat de hulp aan deze jongeren onvoldoende beschikbaar is en daarnaast te vaak van onvoldoende kwaliteit. De inspectie ziet dat jongeren als gevolg hiervan – vaak na een moeizame zoektocht - **ergens geplaatst worden 'omdat er plek is'**, niet omdat die plek passende hulp aan deze jongere kan bieden. Dit is reden tot zorg, zeker vanwege de snelle afbouw van de JeugdzorgPlus waarbij voor deze jongeren andere vormen van hulp beschikbaar moeten zijn.

De inspectie ziet dat de volgende factoren een rol spelen bij het ontbreken van passende hulp van voldoende kwaliteit:

- > Jongeren komen niet in behandeling bij gespecialiseerde hulp. Dat komt doordat zij niet één, maar meerdere hulpvragen hebben, die om verschillende expertise vragen. Een gespecialiseerde hulpaanbieder kan deze meestal niet (alleen) beantwoorden.
- > Wachtlijsten bij aanbieders bemoeilijken de toegang tot hulp.
- > De kwaliteit van het aanbod waar de jongeren in de praktijk wél terecht komen schiet veelal tekort. De inspectie ziet bijvoorbeeld aanbieders met onvoldoende bekwaam personeel, aanbieders die niet werken volgens professionele richtlijnen, te grote groepen of ongeschikte woningen.
- > De aansluiting met het onderwijs is een groot knelpunt. Een passende dagbesteding ontbreekt vaak.
- > Aanbieders van jeugdhulp zetten vrijheidsbeperkende maatregelen in zonder dat hier een wettelijke grondslag voor is en zonder dat de rechtsbescherming van de jongeren hierbij is geborgd. In het bijzonder komt in toenemende mate (permanente) 1-op-1, 2-op-1 of zelfs 3-op-1-begeleiding voor, waarbij per jongere gedurende de dag intensief begeleid en gevolgd wordt, hetgeen zeer vrijheidsbeperkend is. Deze begeleiding wordt in een instelling of ambulantly geboden.

Hoewel het algemene beeld zeer zorgelijk is, heeft de inspectie ook aanbieders bezocht die beter in staat zijn om kwalitatief goede en passende zorg te bieden aan jongeren met complexe hulpvragen. Zij werken met een vast team met voldoende professionele medewerkers, in kleinschaligheid, terwijl bestaande richtlijnen worden gehanteerd. In die gevallen ziet de inspectie het belang terug van goed opdrachtgeverschap en het bieden van de juiste randvoorwaarden vanuit gemeenten.

Passende hulp van goede kwaliteit voor jongeren met een complexe hulpvraag: een goed voorbeeld

De inspectie heeft in het kader van dit toezicht een aanbieder bezocht waarbij zowel de basisvoorwaarden als de randvoorwaarden grotendeels op orde waren.

De jongeren –die langere tijd te maken hebben met complexe problematiek, zoals drugsgebruik en geweld- verblijven in een huiselijke en persoonlijke ingerichte woning in een wijk. De medewerkers zijn in de buurt van de jongeren, zijn goed opgeleid, houden hun kennis en vaardigheden bij en werken methodisch. Zij weten wat er nodig is voor de individuele jongeren en werken hier met de jongere aan. Indien nodig krijgt een jongere behandeling, deze kan ook systeemgericht zijn. De aanbieder heeft een goede samenwerking met de GGZ en verslavingszorg. De aanbieder slaagt erin met vaste teams te werken met daar omheen een flexibele schil. Medewerkers blijven, omdat zij goed gefaciliteerd worden met bijvoorbeeld scholing.

Belangrijke noot is dat deze aanbieder bij het aannemen van jongere kritisch kijkt naar diens motivatie. Het kan een contra-indicatie zijn wanneer de jongere niet in behandeling wil.

Aanbieder: "Als er echt ernstige verslaving is waardoor jongere niet in behandeling wil: naar zo'n dossier zouden we wel goed kijken. Dan is het belangrijk wat er omheen zit en wie de zijn samenwerkingspartners zijn. (...) En agressie, dat vragen we wel goed uit. Softdrugs is prima, maar op de groep proberen we geen drugs te hebben, harddrugs wijzen we af. Indien er veel sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag kijken we wel goed of we dat veilig kunnen hanteren."

Resultaat van het toezicht bij negentien aanbieders die hulp bieden aan jongeren met een complexe hulpvraag

In de periode juni 2023 tot mei 2024 heeft de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) negentien jeugdhulpaanbieders bezocht die hulp bieden aan jongeren met een complexe hulpvraag. De bezoeken waren meestal¹ onderdeel van het [thematisch toezicht rond de af- en ombouw van de JeugdzorgPlus](#). De inspectie keek of jongeren met een complexe hulpvraag ook buiten de gesloten jeugdhulp passende hulp en onderwijs of dagbesteding ontvangen. Ook keek de inspectie naar de kwaliteit van de geboden hulp en of aanbieders erin slagen de hulp te bieden zonder inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen.

De inspectie deed onderzoek naar de hulp voor jongeren buiten de gesloten jeugdhulp omdat jongeren met complexe problemen steeds minder in de gesloten jeugdhulp worden geplaatst, vanwege de afbouw van deze vorm van hulp. Het gaat om jongeren die zonder behandeling een gevaar voor zichzelf of hun omgeving kunnen zijn. Eerder heeft de inspectie de [publicatie 'Zorgen over jongeren met een complexe hulpvraag buiten de gesloten jeugdhulp'](#) uitgebracht op basis van een uitgezette vragenlijst bij tachtig aanbieders van hulp aan deze jongeren. In deze publicatie stelt de inspectie onder andere vast dat basisvoorwaarden veelal ontbreken om deze jongeren passende hulp zonder de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen te bieden. Met deze negentien bezoeken wil de inspectie nader onderzoeken of jongeren die tot deze doelgroep behoren, passende hulp ontvangen en of dit van voldoende kwaliteit is.

¹ De inspectie heeft - naast de bezoeken in het kader van het thematisch toezicht - ook een aantal reguliere bezoeken bij deze analyse betrokken waarbij ter plaatse bleek dat hulp werd geboden aan jongeren met een complexe hulpvraag.

Voor dit toezicht heeft de inspectie negentien aanbieders geïncludeerd die hulp bieden aan jongeren met een complexe en meervoudige hulpvraag, jongeren die zich onttrekken aan hulp of jongeren die zonder behandeling een gevaar voor zichzelf of hun omgeving vormen. De bezochte aanbieders bestaan zowel uit (grote- en kleinschalige) aanbieders voor jeugd- en opvoedhulp, als aanbieders die hulp bieden aan jongeren met psychische problemen en/of jongeren met een licht verstandelijke beperking. De bezochte aanbieders zijn verspreid over het land en de geboden hulp loopt uiteen van kleinschalige woonvoorzieningen en begeleid wonen tot een crisisgroep en ambulante zorg.

In deze factsheet staan de bevindingen van de negentien bezoeken op hoofdlijnen. Per jeugdhulpaanbieder is een instellingsrapport gemaakt dat op de website van de IGJ te vinden is. De bezoeken zijn uitgevoerd aan de hand van het toetsingskader; het [JJJ-kader](#). Dit **toetsingskader bestaat uit drie thema's: ontwikkelingsgerichte hulp**, de deskundige hulpverlener en goed bestuur. Daarnaast zijn aanvullende vragen gesteld over de passendheid van de hulp en het onderwijs.

Onvoldoende passende hulp voor jongeren met een complexe hulpvraag

De inspectie heeft in dit toezicht onderzocht of de hulp aansluit bij de hulpvraag of problematiek van de jongeren (passende hulp), naast de vraag of de geboden hulp van voldoende kwaliteit is. De inspectie komt tot de volgende conclusies:

- > Jongeren worden geplaatst omdat ergens plek is, niet omdat de hulp passend is;
- > Jongeren worden zonder inhoudelijke aanleiding buitenregionaal geplaatst;
- > De aansluiting met het onderwijs is onvoldoende.

Hieronder licht de inspectie deze conclusies verder toe.

Jongeren worden geplaatst omdat ergens plek is, niet omdat de hulp passend is. De inspectie verwacht dat jongeren – na een zorgvuldige analyse – de hulp krijgen die zij nodig hebben om bedreigingen in hun ontwikkelingen af te wenden of beheersbaar te maken. Het is daarbij belangrijk dat de hulp aansluit bij hun werkelijke behoefte aan hulp en zo dicht mogelijk bij het gezin (of netwerk) geboden wordt.

De inspectie concludeert op basis van de negentien toezichten dat dit niet altijd goed lukt. De inspectie constateert dat het ontbreekt aan voldoende passende (vervolg)hulp voor jongeren met een complexe hulpvraag. Er zijn lange wachtlijsten of het aanbod ontbreekt, terwijl deze doelgroep juist zo snel mogelijk geholpen moet worden om verdere verergering te voorkomen. Wachtlijsten zijn leidend in de zoektocht naar een (tijdelijke) woon- en/of behandelplek. Ook de doorstroom naar een geschikte vervolgplek is een groot knelpunt.

Verschillende aanbieders benoemen dat jongeren bij hen zijn geplaatst bij gebrek aan andere, meer passende alternatieven. Zij geven aan dat als de jongere er eenmaal is, de hulpvraag complexer blijkt dan vooraf door de verwijzer aangegeven. Aanbieders benoemen dat zij vanwege hun zorgplicht de jongeren vervolgens in zorg moeten houden, ook als blijkt dat zij de passende zorg niet kunnen bieden. De zorgplicht houdt in dat een aanbieder de zorg alleen mag beëindigen **als hier 'gewichtige redenen' voor zijn.**² De aanbieder moet de noodzakelijke hulp blijven verlenen of laten verlenen tot de jongere andere hulp heeft. In samenhang met de wachtlijsten en andere moeilijkheden in het organiseren van passende hulp leidt dit ertoe dat jongeren (te) lang op een niet passende plek verblijven.

2 Jeugdwet, art. 7.3.14.

Aanbieder: *"Op dit moment is het een groot probleem om jongeren te laten doorstromen naar vervolghulp. Er zijn te weinig plekken, vooral als de jongere richting 18+ gaat. Op dit moment wacht een kwart van de jongeren die bij ons verblijft op passende vervolghulp."*

Jongeren worden zonder inhoudelijke aanleiding buitenregionaal geplaatst. Een buiten-regionale plaatsing zonder dat daar een zorginhoudelijke reden voor is, kan naar het oordeel van de inspectie niet worden gezien als passende hulp. Het ondersteunen van de jongere vanuit zijn netwerk, of herstel van het netwerk, is op afstand veelal niet goed mogelijk. Ook de schoolloopbaan of eventuele andere activiteiten (zoals sport of een bijbaantje) wordt onderbroken of kan de jongere niet duurzaam oppakken. Het verplaatsen van een jongere maakt het moeilijk om de draad na terugkeer in zijn of haar omgeving weer op te pakken. Door behandeld te worden buiten de eigen context, loopt de jongere bovendien het risico dat hij bij eventuele terugkeer terugvalt in oud gedrag.

De inspectie zag bij driekwart van de aanbieders jongeren in zorg die buiten hun regio zijn geplaatst. Soms sloot dit aan bij wat de jongere nodig heeft. Bijvoorbeeld omdat de veiligheid van de jongere in het geding was, door dreiging vanuit het eigen netwerk. Maar in veel gevallen ontbrak een zorginhoudelijke onderbouwing voor de plaatsing van een jongere ver van zijn eigen netwerk en omgeving. Jongeren komen dan elders in het land terecht, omdat er in hun eigen omgeving geen plek of passend zorgaanbod is.

Aansluiting met het onderwijs is onvoldoende

Naast passende hulp verwacht de inspectie ook dat jongeren passend onderwijs ontvangen, het liefst zonder dat hun schoolloopbaan wordt onderbroken.

Er is een verschil in de mate waarin de negentien aanbieders erin slagen om voor jongeren passend onderwijs te organiseren. Zo heeft een aantal aanbieders een samenwerking met het speciaal onderwijs, zoals School2Care. Deze scholen bieden gespecialiseerd onderwijs aan leerlingen met ernstige gedragsproblemen en/of psychiatrische problemen. Bij driekwart van de aanbieders ziet de inspectie dat het organiseren van passend onderwijs niet goed lukt. In sommige gevallen moeten jongeren er zelfs maanden op wachten. Soms heeft dit te maken met administratieve procedures. Maar aanbieders geven ook aan dat scholen schrikken van de complexiteit en heftigheid van de problematiek en deze jongeren daarom bewust buiten de deur houden. Ook geven verschillende aanbieders aan dat scholen niet zijn ingericht op de complexe problematiek die jongeren hebben. Dit leidt ertoe dat deze jongeren bij aanmelding al worden afgewezen of snel van school worden gestuurd. Aanbieders ervaren weinig maatwerk vanuit scholen om passend onderwijs te bieden aan deze doelgroep. Onderwijsinstellingen zijn niet of slechts beperkt partner bij de ontwikkeling van (nieuwe) kleinschalige woonvoorzieningen.

Tot slot ervaren aanbieders moeilijkheden bij het motiveren van jongeren om naar school te gaan. Zeker als jongeren al een geschiedenis hebben van schooluitval, moeite hebben met het structureren van hun dag, als de plaatsing van de jongere tijdelijk is of als het perspectief voor de jongere onduidelijk is of niet in de regio ligt waar de zorg wordt geboden.

Aanbieder: *"Veel aanbieders in open jeugdzorg willen kleinschalige zorg bieden, maar lopen aan tegen zaken zoals onderwijs. Het duurt vaak twee tot drie maanden voordat een kind naar school gaat. Dat heeft negatieve invloed op de jongeren."*

Kwaliteit van de geboden hulp is niet overal op orde

De inspectie heeft in dit toezicht beoordeeld of de geboden hulp van voldoende kwaliteit is. De inspectie komt tot de volgende conclusies:

- > Verbetering van methodisch handelen is nodig;
- > Er is een tekort aan vast en vakbekwaam personeel;
- > Sommige jongeren krijgen onderdak, maar weinig tot geen hulp;
- > Woonvoorzieningen zijn niet altijd kleinschalig en ontwikkelingsgericht.

Hieronder licht de inspectie deze conclusies verder toe.

Verbetering van methodisch handelen is nodig

De inspectie verwacht dat hulpverleners jongeren en hun gezinnen op een professionele manier ondersteunen en dat zij volgens professionele richtlijnen werken. Daarbij hoort dat gewerkt wordt met een plan en doelen voor de jongere, die aansluiten bij de (verklarende) analyse. De professional kijkt vervolgens periodiek met de jongere of de doelen worden behaald, of dat bijstelling nodig is van de doelen of van de hulp. Het navolgbaar bijhouden van dit proces in een dossier helpt de professional onder andere in het methodisch handelen, geeft het inzicht in de basis waarop beslissingen worden genomen en voorkomt dat een jongere steeds opnieuw zijn verhaal moet vertellen.³

Bij methodisch handelen hoort dat op gezette tijden collega's en een gedragswetenschapper mee kijken (multidisciplinaire beoordeling) met de hulpverlener. Een gedragswetenschapper is volgens de richtlijn 'Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp' in elk geval betrokken bij het bespreken van (risico)inschatting, bij cruciale beslissingen, bij complexe of meervoudige problematiek, bij vermoedens van huiselijk geweld of kindermishandeling, bij gebruik van vragenlijsten en instrumenten die bevoegdheid van een gedragswetenschapper vereisen en indien een professional onvoldoende kennis over ontwikkelings- en gedragsproblematiek heeft.⁴

De inspectie heeft in haar toezicht gezien dat bij vrijwel alle bezochte aanbieders verbetering nodig is op het gebied van methodisch werken. Een grote groep hulpverleners is zelfs in het geheel niet bekend met de richtlijnen die zij moeten volgen in hun werk. Bij zes van de negentien aanbieders was het methodisch handelen grotendeels op orde. Slechts bij één van de bezochte aanbieders was dit volledig op orde. Bij de overige aanbieders waren zorgplannen niet volledig gereed binnen de wettelijk gestelde termijnen of waren doelen niet haalbaar, concreet en ontwikkelingsgericht opgesteld. Ook werden bij twaalf aanbieders de eventuele veiligheidsrisico's op een gezonde ontwikkeling van individuele jongeren onvoldoende systematisch ingeschat of was geen gedragswetenschapper betrokken bij het bespreken van de risico-inschatting. De inspectie ziet dat hulpverleners bij incidenten of bij gewijzigde omstandigheden onvoldoende alert zijn op veranderingen in de aanwezige risico's en de taxatie hiervan.

Tot slot vraagt een actuele en overzichtelijke dossiervorming aandacht bij twaalf van de negentien aanbieders. De inspectie ziet dat afspraken met jongeren, ouders en andere hulpverleners niet navolgbaar in de dossiers worden vastgelegd.

Een tekort aan vast en vakbekwaam personeel

Goed opgeleide professionals en het hebben van een vast team zijn van essentieel belang om passende hulp te kunnen bieden aan jongeren met complexe hulpvragen. De inspectie verwacht dat aanbieders zorgen voor voldoende capaciteit van deskundige, vakbekwame en geschoolde medewerkers en voldoen aan de norm verantwoorde **werktoedeling**.⁵ Aanbieders die vooral

³ Wegwijzer, Het dossier in de jeugdhulpverlening – Rechten en plichten (NIP, NVO, BPSW, 2021).

⁴ Richtlijn Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp (NJI, NPSW, NIP, NVO, januari 2024).

⁵ De norm van de verantwoorde werktoedeling geldt sinds 2015 en bepaalt dat werkgevers bij het toedelen van werk rekening moeten houden met de specifieke kennis en vaardigheden van professionals. Bepaalde werkzaamheden mogen alleen worden gedaan door geregistreerde professionals. Zij werken volgens hun professionele standaarden. Dat zijn de normen die zijn vastgelegd in onder andere de Beroepscode, vakinhoudelijke richtlijnen en veldnormen.

jongeren met meervoudig complexe jongeren in behandeling hebben, zullen in de praktijk werken met SKJ-geregistreerde medewerkers. Uitgangspunt is dat professionals geregistreerd zijn, tenzij de aanbieder aannemelijk kan maken dat de inzet van een niet-geregistreerde professional niet afdoet aan de kwaliteit van de hulp of aannemelijk kan maken dat de inzet van een niet-geregistreerde professional noodzakelijk is voor de kwaliteit van hulp.⁶ Ook verwacht de inspectie van de aanbieder dat deze aandacht besteedt aan de benodigde competenties van medewerkers die moeten werken met jongeren met meervoudige en complexe problematiek.

Een andere belangrijke factor is de stabiliteit van de hulpverleners rond een jongere. Voor jongeren is een vast gezicht, stabiliteit en continuïteit belangrijk zodat het vertrouwen tussen de jongere en de hulpverlener kan worden opgebouwd.

Aanbieder: "Medewerkers hebben nodig dat zij gedrag leren verdragen. Als hulpverlener ben je geneigd om continu de regie te hebben. Maar we moeten iets anders doen vanuit het pedagogisch kader. Tot hoe ver laat je het gaan? Wordt dat schadelijk en glijdt de jongere niet nog verder af? (...) Het heeft met gespreksvaardigheden te maken, maar ook met kennis over de problematiek. Die kennis moet verhoogd worden."

Bijna alle bezochte aanbieders hebben moeite om hulpverleners te vinden die in vaste dienst komen (en blijven). Zij maken hierdoor noodgedwongen gebruik van flexwerkers en invalkrachten. Verder constateert de inspectie dat tien aanbieders niet voldoen aan de norm voor verantwoorde werktoedeling. Zo ziet de inspectie bijvoorbeeld dat er onvoldoende inhoudelijk geschoold personeel in dienst is. Verder ziet de inspectie dat aanbieders het behoud en de ontwikkeling van de deskundigheid van hun personeel stimuleren, maar dat ze de verantwoordelijkheid voor het op peil houden van deskundigheid bij het personeel leggen. Bij sommige aanbieders is het volgen van training niet verplicht en wordt ook niet nagegaan of de training wordt gevolgd. Elf aanbieders geven aan wel (verplichte) scholing te bieden. Deze scholing gaat onder andere over preventie van verplichte zorg, agressie training, psycho-educatie, de-escalerend handelen, rapporteren, meer eigenaarschap, verschil opvoeden en dwang, vlaggensysteem of agressietraining. Aan flexwerkers of invalkrachten wordt vaak geen (extra) scholing geboden. Tot slot ziet de inspectie dat bij ten minste zes aanbieders intervisie niet (structureel) is opgezet.

Sommige jongeren krijgen onderdak, maar weinig tot geen hulp

In de Jeugdwet staat dat aanbieders verantwoorde hulp moeten bieden, die niet alleen van kwalitatief goed niveau moet zijn, maar ook doeltreffend en doelmatig. Het gaat om ontwikkelingsgerichte en passende hulp.

De inspectie heeft een aantal aanbieders bezocht die niet zozeer jeugdhulp in de zin van de Jeugdwet bieden, maar vooral een onderkomen zijn voor jongeren die uit zichzelf geen hulpvraag hebben. De jongeren hebben wel te maken met problemen die om behandeling vragen.

Jongeren kunnen bij deze aanbieders vooral 'zijn' en worden niet actief genoeg gestimuleerd om aan hun problemen te werken, om een dagbesteding te zoeken of onderwijs te volgen. Als jongeren hier niet gemotiveerd voor zijn dan hoeven zij dit niet. Hulpverleners zetten niet in op het bevorderen van de motivatie van de jongeren om behandeling te accepteren of naar school te gaan.

Het vraagt de nodige deskundigheid en competenties van hulpverleners om jongeren te motiveren voor hulp als zij hier (vaak als gevolg van eerder vastgelopen trajecten) niet voor open staan. Bij deze aanbieders sluiten de deskundigheid en competenties van de hulpverleners onvoldoende aan bij wat de jongeren nodig hebben. Sommige hulpverleners hadden geen SKJ-registratie, maar ook geen passende opleiding gevolgd of gerelateerde werkervaring.

⁶ Kwaliteitskader Jeugd, Toepassen van de norm van de verantwoorde werktoedeling in de praktijk (2016).

De jongeren die de inspectie bij dergelijke aanbieders spreekt, zijn vaak tevreden met het feit dat zij een woonplek hebben en dat er verder niet te veel van hen wordt gevraagd. Maar de inspectie heeft de kwaliteit van de hulp getoetst aan de eisen die de Jeugdwet aan een jeugdhulpaanbieder stelt (het aanbod wordt immers ook als zodanig ingekocht en gefinancierd) en hierin schieten deze aanbieders ernstig tekort.

Woonvoorzieningen zijn niet altijd kleinschalig en ontwikkelingsgericht ingericht

Het is belangrijk dat jongeren opgroeien in een ontwikkelingsgericht en zo thuis mogelijke en veilige (fysieke) omgeving. Voor jongeren met complexe hulpvragen die in hun ontwikkeling worden bedreigd, is het uitgangspunt dat zij zo veel mogelijk in kleinschalige woonvoorzieningen⁷ kunnen verblijven. Deze woonvormen zijn kleiner, waardoor er meer aandacht voor de jongeren is en er een veiliger en stabiel leefklimaat met rust en structuur kan ontstaan. De inspectie vindt kleinschaligheid een basisvoorwaarde om passende hulp aan deze doelgroep te kunnen bieden.

Aanbieder: *"Groepen met 10 tot 12 kinderen, dat had niks te maken met goede zorg. Dan ben je meer als politie aan het optreden. In kleinschaligheid ben je veel wendbaarder in het contact."*

Van de negentien bezochte aanbieders bieden achttien residentiële hulp. Eén bezochte aanbieder biedt enkel ambulante hulp aan. Van die achttien bieden negen aanbieders de residentiële hulp (deels) kleinschalig aan. Twee grootschalige aanbieders geven aan hun zorgaanbod te willen ombouwen naar kleinschaligheid, maar dat ze over de toereikende financiën nog in gesprek moeten met de gemeente. Eén kleinschalige aanbieder geeft aan vanwege financiële redenen het **aantal woonplekken te willen opschalen van zes naar acht**: *"Als zes bedden bezet zijn, dan is het financieel erg krap. Vanaf zeven is het goed te doen. Acht biedt lucht"*.

De inspectie ziet in haar toezicht dat niet alle woonvoorzieningen een passende fysieke leefomgeving bieden. Meerdere gebouwen die de inspectie bezocht, hebben achterstallig onderhoud en zijn niet huiselijk ingericht. Zo zag de inspectie bijvoorbeeld dat er sprake was van lekkage, kapotte ruiten en een vervelende rioollucht in huis.

Aanbieders moeten de klachtenregeling en toegang tot de vertrouwenspersoon beter borgen

Jongeren en hun ouders moeten de mogelijkheid hebben om voor hun individuele belangen op te kunnen komen. De inspectie verwacht dat aanbieders zich inspannen om jongeren een laagdrempelige klachtenregeling te garanderen en dat klachten benut worden voor het verbeteren van de hulp.

De inspectie ziet in haar toezicht dat ruim de helft van de aanbieders hun klachtenregeling niet op orde had of dat ze de jongeren en het netwerk hier niet duidelijk over hebben geïnformeerd. Verder hadden zes aanbieders de toegang tot een onafhankelijke vertrouwenspersoon niet gefaciliteerd.

⁷ "Een kleinschalige voorziening is een 24/7-verblijf binnen een gesloten of een open residentiële jeugdzorginstelling, op een instellingsterrein of in een woonwijk, van maximaal zes - en bij voorkeur vier - jongeren tussen 8 en 23 jaar, in een huiselijke setting door een vast team van begeleiders, met een minimum ratio op de groep van 1 op 4, waarbij een intensieve, individuele behandeling en/of begeleiding op maat - en zolang als nodig - wordt gegeven, met perspectief op wonen, zorg en onderwijs/arbeid tijdens verblijf en/of daarna." (Van Schie et al., 2020, p. 16)

Feiten en cijfers kwaliteit van hulp

- > Bij 18 aanbieders moet het methodisch werken beter.
- > **Bij 12 aanbieders worden de risico's onvoldoende geïnventariseerd en getaxeerd.**
- > 10 aanbieders voldoen niet aan de norm verantwoorde werktoedeling.
- > 9 aanbieders bieden de residentiële hulp (deels) kleinschalig aan.
- > Ruim de helft van de aanbieders heeft de klachtenregeling niet op orde.
- > 6 aanbieders hebben de toegang tot een onafhankelijke vertrouwenspersoon niet gefaciliteerd.

Onrechtmatige inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen

De inspectie heeft in dit toezicht beoordeeld of het hulpverleners lukt om hulp te bieden zonder de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen. De inspectie komt tot de volgende conclusies:

- > Bij bijna alle aanbieders vindt onrechtmatige inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen plaats.
- > Er is onrechtmatige inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen bij Wzd- en Wvvgz-locaties.

Hieronder licht de inspectie deze conclusies nader toe en geeft zij redenen waarom aanbieders vrijheidsbeperking inzetten.

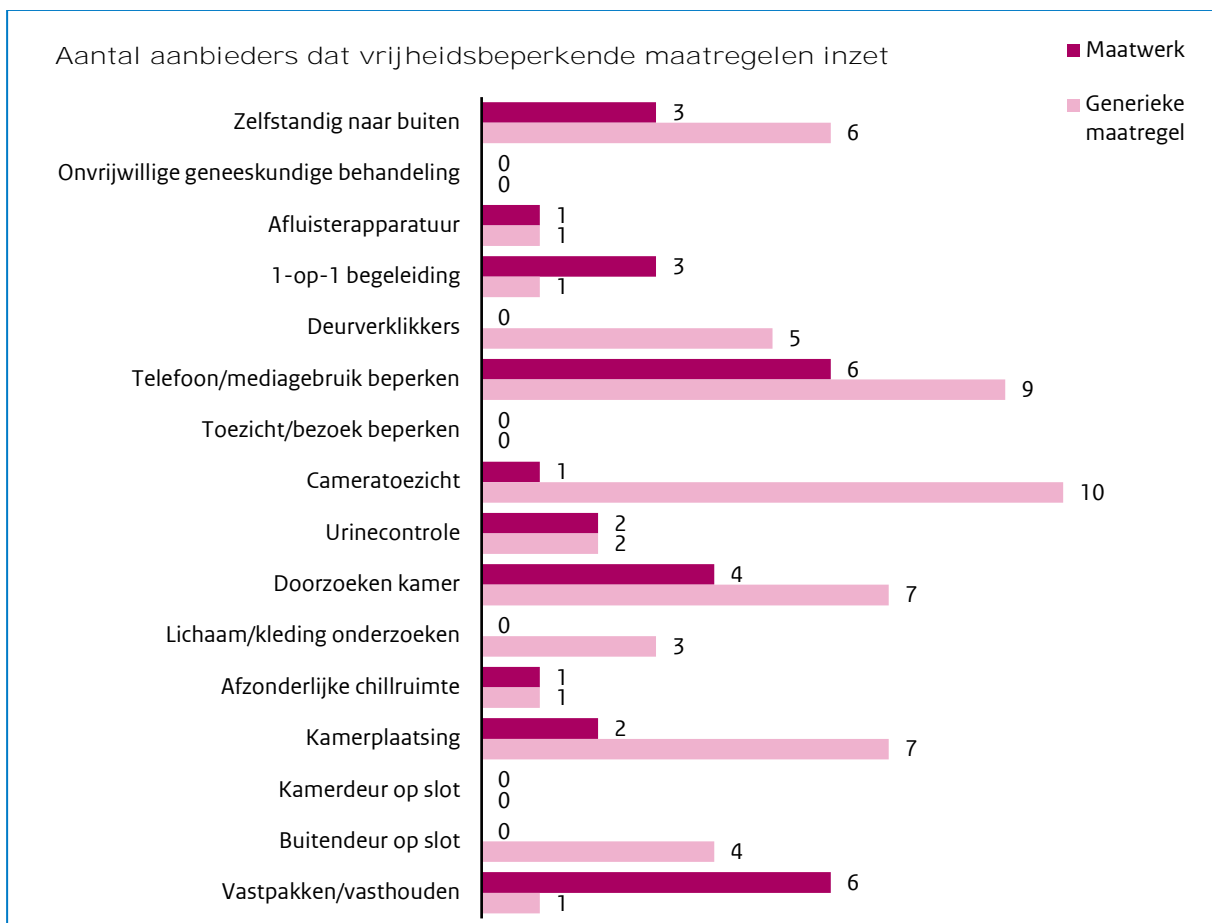
Onrechtmatige inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen in de open jeugdhulp

Vrijheidsbeperkende maatregelen zijn op basis van de Jeugdwet niet toegestaan in de open jeugdhulp. Vrijheidsbeperkende maatregelen maken een inbreuk op fundamentele (grond)rechten. In de praktijk bestaat veel onduidelijkheid over welke maatregelen ingezet mogen worden in het kader van opvoeden en welke maatregelen als vrijheidsbeperkend worden gezien. Bij de beoordeling van de inzet van dergelijke interventies in een open setting, volgt de inspectie de **handreiking 'Omgaan met dilemma's rond vrijheidsbeperking in open jeugdhulp met verblijf' van het Nederlands Jeugdinstituut.**⁸ Deze handreiking beschrijft hoe hulpverleners om kunnen gaan met lastige situaties zonder hierbij vrijheidsbeperkende maatregelen in te zetten.

De inspectie ziet dat bijna alle bezochte aanbieders vrijheidsbeperkende maatregelen inzetten. Slechts twee aanbieders, waaronder de aanbieder die enkel ambulante hulp biedt, deden dit niet.

De inspectie ziet dat zulke maatregelen soms worden toegepast op individueel niveau, waarbij op maat wordt gekeken of de maatregel passend is bij de jongere. Hoewel een zorgvuldige afweging wordt gemaakt, is ook dan vrijheidsbeperking niet toegestaan. Daarnaast ziet de inspectie dat meerdere aanbieders werken met generieke maatregelen die voor alle jongeren op de woon- of behandelgroep gelden, bijvoorbeeld door de maatregelen in de huisregels of in het dagprogramma op te nemen. Ook dit is niet toegestaan. Zo zag de inspectie bij zeven aanbieders dat er sprake was van een verplicht kamermoment, waarbij alle jongeren op een groep verplicht op hun kamer moesten verblijven. In figuur 1 staat weergegeven welke vrijheidsbeperkende maatregelen de inspectie tijdens haar toezicht bij de negentien aanbieders is tegengekomen.

⁸ Omgaan met dilemma's rond vrijheidsbeperking in open jeugdhulp met verblijf (NJI, 2024).



Figuur 1. Vrijheidsbeperkende maatregelen die de inspectie tijdens haar toezicht bij de negentien aanbieders is tegengekomen.

Ruim de helft van de aanbieders (van zowel jeugd- en opvoed- als GGZ- en LVB-hulp) geven aan vrijheidsbeperkingen voor aanvang van de opvang te bespreken in overleg met jongeren en ouders. Zoals de inspectie eerder heeft benoemd, is dit niet geoorloofd als het vooraf instemmen met afspraken een voorwaarde is voor verblijf.⁹ Jongeren en ouders kunnen immers het idee krijgen dat er geen andere keuze is dan akkoord gaan met deze (huis)regels, omdat ze anders worden afgewezen voor verblijf. Door lange wachtlijsten en een tekort aan beschikbare plekken in de jeugdhulp kunnen jongeren en hun ouders bovendien extra druk ervaren om akkoord te gaan.

Inspectierapport: "De inspectie begrijpt dat het, gelet op de doelgroep die [naam aanbieder] jeugdhulp biedt, een uitdaging kan zijn om een juiste balans te vinden tussen het zorgen voor veiligheid en bescherming en het bieden van voldoende mate van vrijheid. Tegelijkertijd strookt de huidige inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen niet met de wettelijke eisen die hieraan worden gesteld.

De inspectie verwacht dat [naam aanbieder] het toepassen van vrijheidsbeperkende maatregelen direct afbouwt en zoekt naar alternatieven. Wanneer vrijheidsbeperkende maatregelen herhaaldelijk bij een jeugdige moeten worden toegepast vanwege acute noodsituaties, dan is het noodzakelijk om af te wegen of de geboden hulp voor deze jeugdige wel passend is en wat er nodig is om meer passende hulp binnen de wettelijke kaders te bieden, bijvoorbeeld door een (voorwaardelijke) gesloten machtiging aan te vragen".

⁹ Zorgen over jongeren met een complexe hulpvraag buiten de gesloten jeugdhulp (IGJ, april 2024)

Onrechtmatige inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen bij Wzd- en Wvggz-locaties

Als jongeren hulp krijgen op basis van de Wet zorg en dwang (Wzd) of op basis van de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg (Wvggz), dan is de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen enkel toegestaan als aan alle eisen van gedwongen zorg wordt voldaan en de aanbieder staat geregistreerd in het openbaar locatieregister.¹⁰ Een jongere kan alleen gedwongen hulp krijgen op basis van de Wzd als er een verstandelijke beperking is vastgesteld, en op basis van de Wvggz met een crisismaatregel of een zorgmachtiging.

Vier van de negentien bezochte aanbieders betroffen een Wzd- of Wvggz-locatie. De inspectie heeft in haar toezicht gezien dat deze locaties niet voldoen aan de wettelijk gestelde eisen voor gedwongen zorg. Zo ontbreekt er bijvoorbeeld een beleidsplan, een Wzd-functionaris of de betrokkenheid van een arts bij bepaalde vormen van onvrijwillige zorg en/of wordt er niet conform het stappenplan gewerkt.

De inspectie heeft daarnaast gezien dat GGZ-aanbieders (generieke) maatregelen hanteren, ook voor jongeren zonder zorgmachtiging of crisismaatregel, zoals het afsluiten van de buitendeur, de afspraak dat jongeren in de eerste periode van hun opname niet naar buiten mogen of het gebruik van camera's.

Aanbieders met een Wzd-locatie zetten ook vrijheidsbeperkende maatregelen in bij jongeren die geen medische verklaring hebben waaruit blijkt dat zij vanwege hun verstandelijke beperking zijn aangewezen op deze vorm van zorg.

Redenen inzet vrijheidsbeperkende maatregelen

Aanbieders geven verschillende redenen aan om vrijheidsbeperkende maatregelen in te zetten:

- > [De maatregelen die worden ingezet ziet de aanbieder als pedagogisch, niet als vrijheidsbeperkend](#). Deze aanbieders zijn zich er niet van bewust **hoe 'breed' de definitie van vrijheidsbeperkende maatregelen is** en gebruiken sommige maatregelen in het kader van pedagogisch handelen. Tijdens het toezicht ziet de inspectie dat ruim een derde van de aanbieders zich bijvoorbeeld niet realiseerden dat bepaalde maatregelen, zoals cameratoezicht of het beperken van telefoongebruik, ook vrijheidsbeperkend zijn. Een aanbieder dacht bijvoorbeeld vrijheidsbeperkende maatregelen in te mogen zetten indien de ouders en de jongere hiermee instemden.
- > [De aanbieder vindt vrijheidsbeperkende maatregelen noodzakelijk voor de veiligheid van medewerkers of andere jongeren](#). Deze aanbieders geven aan geen veilige hulp te kunnen bieden zonder de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen. Zij vertellen vrijheidsbeperkende maatregelen in te moeten zetten om de veiligheid van medewerkers en/of de (andere) jongeren te kunnen garanderen. De inspectie hoort van een aanbieder **dat camera's zijn aangeschaft naar aanleiding van vele incidenten met messen en gevechten met elkaar. Camera's geven hulpverleners een gevoel van veiligheid, aldus de aanbieder**.
- > [De aanbieder vindt de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen in het belang van de betreffende jongere](#). Deze aanbieders geven aan met een doelgroep te maken te hebben waar de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen onvermijdelijk is vanwege de persoonlijke problematiek, die leidt tot een gevaar voor de jongere zelf of voor diens omgeving.

Feiten en cijfers vrijheidsbeperkende maatregelen

Bij 17 aanbieders worden onrechtmatig vrijheidsbeperkende maatregelen ingezet. Ruim de helft van de aanbieders stellen vrijheidsbeperkende voorwaarden voor aanvang van de opvang in overleg met jongeren en ouders.

¹⁰ Artikel 20 Wet zorg en dwang psychogeriatrische en verstandelijk gehandicapte cliënten en artikel 1:2 Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg.

Het onderzoek in aantallen

- > 24 locaties van 19 aanbieders bezocht
- > 49 jongeren gesproken
- > 25 ouders gesproken
- > 31 verwijzers gesproken
- > 64 pedagogisch medewerkers gesproken
- > 18 gedragswetenschappers gesproken
- > 66 cliëntdossiers ingezien
- > 96 personeelsdossiers ingezien

Overzicht van de 19 aanbieders waarop deze factsheet is gebaseerd:

1. [Rapport Stichting Ambig](#)
2. [Rapport bee-Positive](#)
3. [Rapport Stichting De Drijvende Ambachtsschool](#)
4. [Rapport Diversitas Zorg](#)
5. [Rapport Fier](#)
6. [Rapport GGZ Friesland - Kinnik](#)
7. [Rapport Hamber Zorg](#)
8. [Rapport Horizon, Rijnhove](#)
9. [Rapport hertoets Huize @dgar](#)
10. [Rapport Incluzo](#)
11. [Rapport KeNa Zorg](#)
12. [Rapport Stichting Oosterpoort](#)
13. [Rapport Rosales Zorg](#)
14. [Rapport 's Heerenloo, Groene Allee](#)
15. [Rapport 's Heerenloo, Fokko Kortlanglaan](#)
16. [Rapport Stichting OpenDoor](#)
17. [Rapport Tjeenz Jeugdhulp in Beweging](#)
18. [Rapport Viittaa](#)
19. [Rapport hertoets Winnaars Haken Nooit Af](#)
20. [Rapport Stichting Youké Sterke Jeugd](#)